

deputaten der
arriging van de
zoek gericht om
zouden zijn om

en bericht heb-
spondent in linn

noemd:
NEN, praeses,
scriba.

KERK.

te Arnhem.

NEN.

en A. Verhagen

KERK.

de Heer, cand.

Hengelo (O).

steeke (Z.).

dinge.

25 en 24.

1-8.

1 Cor. 3:14.

end werk".
aanwinst".

denis der
penbaring

L. Bakker
H. Bavinek

dit voor ieder,
eische Geschie-
vertellen heeft,
end werk. Het
geschiedenis
licht met fijne
It boek zal voor
een goede gids
aanwinst voor
che geschiede-

D. Bouma in
van Den Haag,
heel is uitste-
Voor de studie
nbevolen."

in 16 afl. à 70 ct.
gratis prosp.
Jw Boekh.

Kok N.V. te Kampen

N DE
ERDE
IE K

IONIG

Prof. Honig in
wel predikanten
gestellende kerk-
rechtelijke wijze
t werk is voor
handboek, voor
r ylagge oriën-
geïnteresseerde
kennis van en
Mannen. Jon-
ke bron bij de

roote beteekenis
stempelb. f9.—

KHANDEL

E KAMPEN

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Amstel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr H. Bergema, Karoeni; Dr F. A. den Boeft, Rotterdam; Dr E. T. v. d. Born, Heemstede; Mr A. Bouman, Rotterdam; Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Mevr. W. Cremer-de Vries, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr D. v. Dijk, Groningen; Drs D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Mijdrecht; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr J. van Hercken, Ermelo; Dr B. Holwerda, Amersfoort; A. Jansz, Biggkerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Kooppers, Amsterdam; Dr J. L. Kooles, Vreeland; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr J. v. d. Linden, Pocrworedjo; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Mevr. C. E. Th. Luijkenaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr H. Mulder, Deventer; Dr A. Ringaald, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr R. Schippers, Wanzwerd; Dr J. Smelik, 's-Gravenhage; Drs H. Smilde, Groningen; Drs H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Dr N. Streefkerke, Wollega; D. Stroo, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia Pa.; Dr C. Veenhof, Haarlem; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr D. K. Wielinga, Capelle a. d. IJssel; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Dr S. U. Zuidema, Solo.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr K. SCHILDER, Vloeddijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No. 58. — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f2.50 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f7.50 en voor Ned-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f0.15.

INHOUD: Hoofdartikel: Melchizedek, de koning van Salem, II. — Uit de Schrift: „Vele Meesters”, Jac. 3:1. — Kerkelijk leven: Het Handboek van Prof. Dr A. G. Honig, II. Adventsprediking. Statistiek der Geref. Kerken in Nederland, I. De Grootte Catechismus van Zacharias Ursinus, XI. Hulp opleiding predikant Argentinië. — Even parkeer: Gods kind onder Gods hoede. — Pop. wetensch. schetsen: Geestelijke volksgezondheid, VII. — Geestelijke adviezen: Kleingelooft, IV. — Uit het pol. en soc. leven: „Wat de Staat kan doen”. — Stemmen uit onze kerken. — Persoonw. — Kerkenw. — Bijlage: Heideb. Catechismus, blz. 57-64.

HOOFDARTIKEL

Melchizedek, de koning van Salem

II.

HOOFDSTUK II.

De historiciteit van Melchizedek.

§ 8. Hoe willekeurig Joden en Christenen in midrasjeerende en allegoriseerende exegese ook omgingen met de Schrift Gods en weinig zin voor realiteit betoonden, hun willekeur was onverantwoordelijk grillig, doch niet zoo kwaadaardig bedoeld.

Het humanisme had meer zin voor realiteit, een trek, die het met de Reformatie gemeen had. In het Rationalisme ontaardt deze trek in een verwerping, niet alleen van de producten der menschelijke fantasie, maar ook van die der Goddelijke Openbaring. Zoo ontstaat een wel kwaadaardige willekeur in de behandeling van den inhoud der Schriften.

Ook de figuur van Melchizedek is volgens het oordeel der critiek geen reële verschijning geweest op het terrein der historie. Met de meeste bestialiteit is deze meening wel geuit door de aanhangers van de Wellhausiaansche School. Zij verklaren Melchizedek voor een product van den Joodschen geest, kunstmatig met een antieke sfeer omlijst.

Toch is er ook in dit tijd weer een kentering gekomen. De vermeerdering van de kennis der oudheid deed aan het licht treden, dat het beeld, dat men zich van de geschiedenis van Israël geconstrueerd had, niet geheel juist kon zijn. Daarbij stegen ook Melchizedeks kansen als historisch persoon erkend te worden.

Des te eer stond deze toch zoo eerbiedwaardige figuur aan deze wisselingen in waardeering bloot, doordat ze ten tooneele verscheen in een hoofdstuk, dat zich weinig inschikkelijk betoonde jegens de theorieën der critici: op het standpunt der brommenscheiding kon niet uitgemaakt worden tot welke bron dit hoofdstuk behoorde. Deze omstandigheid noopte wel zeer tot een bijzonder onderzoek, vanwaar toch dit hoofdstuk afkomstig was.

Zij die zich met dit onderzoek hebben bezig gehouden, kwamen niet allen tot denzelfden uitslag. Onder de verscheidenheid der resultaten teekent zich echter één tegenstelling scherp af, deze n.l., dat de één Genesis 14 houdt voor een jong geschrift, de ander voor een van hoogen ouderdom. Zij, die meenen in Gen. 14 met een geschrift van jongen datum te doen te hebben, houden het vervolgens voor gekunsteld maakwerk. Zij, die het voor oud houden, erkennen daarbij ook dat het „echt” is, d.w.z. zóó als het zich zelfen aandient. In de meening of dit hoofdstuk oud is of jong, ligt dus tegelijk een oordeel opgesloten over de historiciteit en beteekenis van dit hoofdstuk.

§ 9. Dit hoofdstuk is geen historisch bericht meer in den gewonen zin van het woord, wanneer het inderdaad geen zelfstandig verhaal bevat, doch een soort reproductie van een bekend feit, bijv. de expeditie van Sanherib in het veertiende (N.B.

conf. Gen. 14:5) jaar van Hizkia (zoo Hitzig) of de tocht van Antigonos tegen de Nabateërs (zoo Sørensen).¹⁾

De laatste schijn van historiciteit verdwijnt echter bij de critiek van Nöldeke, die in zijn: Untersuchungen zur Kritik des Alten Testaments ook Gen. 14 bespreekt en wel onder het reeds allos zeggend opschrift: Die Ungeschlichkeit der Erzählung Gen. XIV. Hij houdt dit hoofdstuk voor een product van een auteur, die lang na Abraham leefde en dit verhaal verzon ter eere van dezen Patriarch, ad majorem gloriam Abrahæ. Dat Abraham echter de koningen uit het Oosten zou verslagen hebben houdt Nöldeke voor totaal onmogelijk. Als dat mogelijk is, zoo zegt hij, is alles mogelijk. Voorts wijst hij op vele dingen die volgens hem onwaarschijnlijk zijn of zelfs ontleend aan het rijk der mythen. Onwaarschijnlijk is de dateering uit vs 1, omdat ze van de strijdende koningen zelf uitgaat; de route die Kedor-Laomer neemt; de overrijde aftocht na den slag in het dal Siddim en ook dat Abraham niets van den buit hebben wil. Dit laatste zou zuiver Abrahamsverheerlijking zijn. Naar het rijk der mythen verwijst hij de steden Sodom en Gomorrha en hun koningen, wier namen samengesteld zijn met woorden, die boosheid en misdaad beteekenen en daarin duidelijk blijken fictie te zijn. Eveneens de Refaim en de Emim.

Deze argumenten worden echter meer gedragen door verwerping van dit hoofdstuk dan dat ze er toe leiden. Dat Abraham deze koningen uit het Oosten versloeg, behoeft niet tot de onwaarschijnlijkheden gerekend te worden. De legers, waarmee een rooftocht als in Gen. 14 beschreven wordt, geschiedt, kunnen niet groot zijn geweest. Vooral niet omdat ze in snellen opmarsch optrokken. Het is zeer wel mogelijk dat deze legers onder commando stonden van officieren en niet van de koningen zelf. Mogen we ook daarom ons deze legers klein voorstellen, aan de andere zijde moeten we in het oog houden dat Abraham bijgestaan werd door drie bondgenooten, die ook elk hun „jongelingen” (vs 24) in het veld brachten. Door deze proportioneering der getalsterkten komt er toch eenige evenredigheid tusschen den omvang der strijdmachten aan weerszijden. Er zijn nog andere factoren, die deze geschiedenis minder ongelooftelijk maken dan Nöldeke meent. Abraham deed een nachtelijken overval en wel op een vijand, die zelfvoldaan, geen overval mogelijk achtte en in overwinnaarsstemming huiswaarts trok. Overrompelaars kunnen met geringere macht beter aanvallen, dan talrijke overrompelden zich verdedigen.

Deze geschiedenis is trouwens het eenige voorbeeld niet van een groot succes met geringe getalsterkte behaald.²⁾ En ten slotte, de Allerhoogste heeft Abraham zijn almachtigen bijstand verleend. Dat is de opmerking van Melchizedek, die voor den tijdgenoot en voor den bijbellezer van elke eeuw waarde houdt.

Tegen de dateering uit vs 1 is inderdaad in te brengen, dat de koningen worden gedateerd naar hun eigen leeftijd. Dat is vreemd. Ze kunnen toch niets doen buiten hun eigen leeftijd! Dat hieraan intusschen geen bezwaar kan worden ontleend tegen de echtheid van Gen. 14 blijkt alreeds hieruit dat dergelijke beginzinnen ook in spijkerschriftteksten voorkomen, gelijk Jirku heeft aangetoond.³⁾ Wat in zulke zinnen streng grammaticaal genomen stoot, is toch heel verklaarbaar, als we ons voorstellen hoe de stijl, onder het schrijven, onder invloed kan komen van den gedachtengang. De streng logische westersche auteur verzet zich hier-

1) conf. ook Jensen in Zeitschr. für Ass. Augs 1934: Gen. 14 und ein Ausschnitt aus den res gestae von Assur-ban-apli.
2) Voorbeelden bij Heinisch a.w. pag. 220.
3) Zeitsch. A. T. Wiss. 39. (1921) pag. 152. Altor. Komm (Jirku) pag. 57.

Over den doop.

Met dankbaarheid mag geconstateerd, dat zeker verschil van meening, dat een korten tijd rees en aanhield over de vraag als hoedanig we de kinderkerken te beschouwen bezitten, in zoverre ze recht op den Kinderdoop hebben, allengs zijn scherpte verliest.

Of deze manier van voorstelling en uitdrukking daerover mede schuld had aan de ontstane spanning, kunnen we moeilijk beoordeelen. Natuurlijk is het ons allen om de zaak te doen, en zijn we ten allen tijde bereid, om mijn gelukkig gekozen uitdrukking naar aannemelijker voorslag te verbeteren.

Het was het Methodisme, dat op dit punt in den wortel moest angstigt, en niet de onwaarschijnlijke van het Methodisme over de „kinderkerken der geloovigen” maar wijke, en de Gereformeerde beschouwing over het „zand der berck” onder ons terugkeer, zijn we volkomen voldaan.

Dr A. KUYPER,
„De Heraut”, No. 927, 29 Sept. 1898.

tegen meer dan de oostersche. Deze schrijft zóó als hij het zich voorstelt: het is de tijd van die vier koningen, toen gingen ze ten oorlog.

De route der koningen zou bevreedmen, omdat het zulk een omweg was. Het strategisch doel daarvan kan echter zeer wel zijn geweest den steden der Pentapolis alle verdere hulp af te snijden. En wat de overrijde aftocht betreft, van bijzonderen haast lezen we niets in ons hoofdstuk. Het is voor deze koningen uit de oudheid wel moeilijk het Nöldeke naar den zin te doen: trekken ze eerst niet regelrecht op het doel af, dan wekt dat bedenken tegen de echtheid van het verhaal; gaan ze na hun doel te hebben bereikt wel terstond weg, dan heet dat overrijding.

Dat Abraham voorts niets van den buit wil hebben, vloeit voort uit zijn afhankelijkheid aan zijn God en dat strekt hem inderdaad tot eere. Maar dat geeft nog geen recht het geheele verhaal te disqualificeeren als verzonnen ad majorem gloriam Abrahæ. Dit hoofdstuk heeft trouwens veeleer ten doel de figuur van Melchizedek voor te stellen. Abrahams optreden is ook in Hebr. 7 slechts temporeele aanduiding, waarmee de verhandeling over Melchizedek begint.

Moeten voorts Sodom en Gomorrha naar het rijk der mythen verwezen worden? De omschrijving van „de landpale der Kanaänieten” in Gen. 10:10 geeft toch een heel nuchter getuigenis van het bestaan dezer steden. In Gen. 13 wordt getuigd van de boosheid harer inwoners. De steeds weer verlevendigde pogingen de plaats van Sodom en Gomorrha aan te wijzen⁴⁾ doen blijken, dat men over het algemeen vasthoudt aan het historisch verleden dezer steden. De namen der koningen van deze steden zijn wel, vooral door Joodsche schriftgeleerden⁵⁾ in ongunstigen zin verklaard. Wanneer deze verklaring juist was, zouden de namen ook zoo doorzichtig in hun samenstelling moeten zijn, dat bijv. de LXX niet behoefden te twijfelen hoe de vorm dezer namen precies was. Toch levert vergelijking van deze namen in Max. tekst, Sept., Sam. en Syrische vertaling heel wat variaties op. Dit getuigt van originaliteit. Het is dan ook zeer wel doenlijk van deze namen verklaringen te bieden van zuiver linguïstischen aard, zonder disqualificeerende strekking.⁶⁾

Dat van vijf koningen er vier met name worden vermeld, de laatste slechts als „koning van Bela” wordt aangeduid, getuigt van de historische nauwgezetheid van den auteur.

Van de Refaim wordt in het Oude Testament veel vaker gesproken dan de tekst der Statenvertaling doet vermoeden. Dit vindt zijn oorzaak hierin, dat de Statenvertalers het woord Refaim menigmaal appellatiefisch met reuzen hebben vertaald. (Deut. 2:11, 20:3:11, 13. Joz. 12:4, 13:12). De vele plaatsen in het Oude Testament, die van

4) J. Simons, Opgravingen in Palestina, hdst. IV.
5) In de Jeruzalemsche Targum en door Rashbi.
6) W. T. Piller, in Proc. of the Soc. of Bibl. Arch. 1913, pag. 205-226.

Waarom melding maken doen zien, dat het een groot en wijvertakt volk was met een taai leven. Nu kan het woord refaim, vooral in dichterlijke literatuur, ook gestorvenen beteekenen. Door hiervan gebruik te maken ter verklaring van den volksnaam wordt de historische bodem verlaten. Deze „gestorvenen“ zijn dan „Heroën uit den Voortijd“. De toepassing van deze opvatting op Gen. 14 houdt natuurlijk niet in dat Kedor-Laomer met Heroën gevochten heeft, maar wel dat de auteur van Gen. 14 geen historische gegevens biedt, doch namen gebruikt, die aan sagen zijn ontleend. Hiermede wordt hem alle historisch besef ontzegd. Intusschen worden aan deze Refaim de dolmens toegeschreven. Deze dolmens leggen echter wel degelijk getuigenis af van de reële existentie hunner makers.

De Emim worden ook genoemd in Deut. 2. Ook de Zuzieten onder den vorm Zamzummiën. De berichten uit Gen. 14 en Deut. 2 zijn volkomen met elkaar in overeenstemming. In Gen. 14 vinden we de volken aanwezig, die in Deut. 2, dus ten tijde van den Intocht in Kanaän genoemd worden als de vroegere bevolking. Er is geen enkele reden de historische betrouwbaarheid dezer berichten in twijfel te trekken.

Met deze weerlegging van Nöldeke's bezwaren handhaven we de historische juistheid van Gen. 14.
J. H. KROEZE.

UIT DE SCHRIFT

„Vele Meesters“.

„Wordt niet in grooten getale meesters, mijne broeders, ge weet immers, dat we dan een uitbreider vonnis zullen ontvangen“.
Jac. 3:1*

Jacobus' vermaning niet in grooten getale meesters te worden hangt uiteraard ten nauwste samen met de toenmalige toestanden, welke hij aantrof binnen den kring, waar hij zijn eerste lezers vond. Deze kring werd gevormd door Christenen-uit-de-Joden, die kort geleden Judea verlieten.

In hun oog was weinig zóó begeerlijk als „rabbi“, „meester“ te zijn.

Opgegroeid en opgevoed temidden van Farizeërs en Schriftgeleerden was het hem van kindsbeen bijgebracht, dat er geen schooner positie was dan die van rabbi. Eervoller loopbaan kon een zoon Abrahams zich nauwelijks denken.

Uiterlijke aanzien, dat dergelijke rabbi's genoten, bevestigde deze meening. Ze werden geëerd en ontzien en golden als leidlieden des volks.

Geen wonder, dat deze door al die „eer“ werden beneveld.

De wirook der hulde bedweemde.

Ze gingen zichzelf heel voornaam vinden en lieten zich als rasechte „meesters“ kennen. Ze kommandeerden uit hoogten van koele voornaamheid de schare, die de wet niet kent en kenmerkten zich dikwijls door een optreden, dat geen tegenspraak duldde.

„Schijnt, dat onder Jacobus' eerste lezers de glans van dat oude ideaal nog nawerkte. Wellicht meer onbewust dan bewust poogde men iets van dergelijk Schriftgeleerdendom te willen incnten op de Christelijke gemeenschap. In grooten getale wilde men er „meester“, „rabbi“ zijn.

Niet in den weg van ordentelijke, innerlijke, wettige roeping tot het ambt van leeraar, maar uit zucht óók wat te beteekenen, uit begeerte naar een in het oog vallende plaats boven de broeders.

Gevolg daarvan was een loven en bieden van eigen prestaties en kennis, van eigen inzichten en beschouwingen, waarbij ieder het laatste woord wilde houden.

Er ontstond een meesterachtig bedillen en critisceren, geheel gespeend aan de gedachte, dat de één den ander ufnemender heeft te achten dan zichzelf en geheel vervreemd van de liefde, die dient en verdraagt.

Zelfverheerlijking vierde hoogtij.

Egoïsme trok een mooi-vroom jasje aan.

Betweterij was aan de orde van den dag.

Ieder wilde als „meester“ gerespecteerd.

De mond stond niet stil; de tong kreeg geen rust; 't was een „leeren ohne Ende“; de één wist het nog beter en dieper en vromer dan de ander. Men stak elkander, waar men maar even kon, de loef af en in grooten getale wilde men „meesters“ zijn!

* * *

Dit alles was — en is! — zéér zóndig.

Maar ook: zeer dwaás, en vooral dit dwaze, wijl uiterst-gevaarlijke, laat Jacobus zien.

„Leek zoo „mooi“, zoo „voornaam“ om leeraar te zijn.

Maar was 't zoo mooi, als het leek?

„Meester-zijn“... ja; maar dan met veel spréken. Dikwijls spreken. Telkens anderen leeren. Al maar door aan het woord zijn.

*) Vertaling van Dr. F. W. Grosheide in de serie: Korte verklaring der Heilige Schrift.

Dat schijnt gemakkelijk. Praten, spreken kan een mensch, die over een tikje bravour beschikt, altijd en wat is een woord?

Zoo denkt de mensch.

Maar Jacobus ziet het beter. En daarom herinnert hij: „ge weet immers, dat we dan een uitbreider vonnis zullen krijgen.“

Woorden zijn maar niet woorden.

't Is met al ons spreken iets heel ernstigs; al ons spreken is zwaar van verantwoordelijkheid.

Veel menschen vergeten dat. Ze staan daar zoo niet bij stil. Ze spreken en schrijven maar: woord na woord, zin na zin, gesprek na gesprek, artikel na artikel. 't Is als spelen ze crmece, als was het enkel een amusant tijdverdrijf; voor sommigen is 't zelfs een bron van invloed en van geld... „Hony soit, qui mal y pense“.

Maar Jezus zegt: voor ieder ijdel gesproken woord zijn wij eens rekenschap verschuldigd.

En Jacobus herinnert: des te uitgebreider vonnis.

Hoe méér een mensch gesproken heeft, des te grooter zal het dossier zijn, dat voor de hoogste rechtbank in behandeling genomen wordt en de kans op veroordeeling groeit met ieder woord.

Wie „meester“ wil zijn en zich als „rabbi“ opwerpt, vergete de rekening niet, die hij thuis krijgen zal.

En die risico is groot. Want in véél woorden is véél zonde. Er is volmaaktheid nodig zich in zijn spreken onbesmet te bewaren. „Indien iemand in woorden niet struikelt, die is een volmaakt man, in staat om ook een geheel lichaam te betugelen“. Daarom is het risico zóó groot. Daarom is het ook zoo dwaás „véle meesters“ te willen zijn.

Daarom: wordt niet in grooten getale meesters.

Zoek niemand in ijdelheid een taak, die niet van Boven wordt opgelegd en ken verantwoordelijkheid voor uw woord, altijd, overal en het meest op het heilig erf der gemeente.

Er zij voortdurend een heiligend gebed om de onmisbare wacht voor onze lippen! Óók nu! Vóóral nu!

E. VAN HERKSEN.

KERKELIJK LEVEN

Het Handboek van Prof. Dr. A. G. Honig. (II. Slot.)

Het handboek van Prof. Honig verdient ook nog op andere punten onze opmerkzaamheid.

We denken hier niet in de laatste plaats aan dat der „algemeene genade“. Het verblijdt ons, dat Prof. Honig den naam „verbond der gemeene gratie“ („opgericht met Noach, en in hem met heel de menscheid, ja heel de schepping“) ook in één adem aandient onder den naam van „verbond der lankmoedigheid“. Daarmee is — om nu maar niet op details in te gaan — recht gedaan aan één der essentiële punten van de critiek, die in de Gereformeerde Kerken reeds lang tegen bepaalde onderdeelen van sommige gemeene-gratie-concepten is ingebracht; reeds lang vóór diegenen, die thans er over schrijven, een pen ter hand konden nemen. Het bezwaar — we hebben er indertijd in ons blad melding van gemaakt — was immers, o.m., dat uit de véle termen, die het niet-wetenschappelijke spraakgebruik der Schrift ons aan de hand doet („goedheid, geduld, lankmoedigheid, verdraagzaamheid, goedertierenheid, aphasis“) er één („genade“) bij voorkeur uitgekozen werd, en straks bij de menschen er ingehamerd werd, met dit gevolg, dat de grondgedachten, die de andere, maar op den duur verwaarloosde bijbelsche termen, toch ook aan de hand doen, in het vergeetboek kwamen. De theologische en kerkelijke samenleving zou bij ons een ander beeld vertoonen, als b.v. de opstellen over „de gemeene gratie in wetenschap en kunst“ eens waren afgewisseld met referaten over „Gods lankmoedigheid in wetenschap en kunst“. We gaan hier thans niet verder op in; het is ons voldoende, er op te wijzen, dat Prof. Honig bepaalde elementen uit het debat der laatste jaren in rekening brengt op zulk een wijze, dat we rustig hen, die ons willen binden aan particuliere meeningen, verder kunnen tegenhouden in dit onprogressieve bedrijf.

Gelijke tendenz verraadt zich ook, als Prof. Honig toegekomen is aan de bekende, met het probleem der „gemeene gratie“ samenhangende kwestie, hoe men te denken heeft over het „brengen van de eer en de heerlijkheid der volkeren in het nieuwe Jeruzalem“. Dr. Kuypers heeft in zijn Gemeene Gratie daaruit heel wat conclusies getrokken, ten gunste van zijn leer, dat er „vruchten“ der gemeene gratie in den hemel straks zouden worden ingedragen. Zijn spreken van „vruchten“ is dáárom van beteekenis, omdat juist daaruit blijkt, hoezeer het begrip der „lankmoedigheid“, hoewel hij in het begin van zijn behandeling er den nadruk op legt, toch langzamerhand aan zijn veldheersblik zich onttrekt. Wie van „lankmoedigheid“ spreekt, zal minder spoedig lyrische opmerkingen geven over de (postieve) „vruchten“ der lankmoedigheid, dan de verwaarloosder van dit grondbegrip den dag tegenjubelt, die „vruchten der gemeene gratie“ binnen de deur van het nieuwe Jeruzalem zal zien indragen. In „lankmoedigheid“ ligt veel meer ruimte voor de ook op de Schrift steunende, maar lang-

zamerhand uitgesleten gedachte, dat de geschiedenis een eigen plaats had ingenomen in Gods raad, dat ze noodig was voor uitvoering van dien raad, zoowel van verkiezing als van verwerping, en wat dies meer zij; we hebben dat al zoo vaak betoogd. De tuinman, die den boom spaarde, won geen vruchten aan een lankmoedigheidsboom, doch zijn lankmoedigheid liet converseerend ruimte aan de laatste vruchtjes van den historisch gewassen boom zelf. Wie daaraan indachtig is, zal zich evenals wij wel tienmaal bedenken, eer hij de al te „optimistische“ lyriek over „eer en heerlijkheid, in het nieuwe Jeruzalem ingedragen“ in wetenschappelijke vormen giet, wat Kuypers trouwens heeltemaal niet er mee bedoeld heeft (hij was veel breeder dan sommige zijner hedendaagsche „verdedigers“). Welnu, indertijd heb ik, dankbaar, in mijn „Wat is de Hemel“ in dezen Prof. Greijdanus geciteerd, wiens commentaar op Openbaring (Ik zal nu maar den pas verschenen derden druk der Korte Verkl. hier aanhalen) dit indragen van eer en heerlijkheid naar den TEGENWOORDIGEN tijd verplaatste. „Uit de niet Israëlietische volken, uit de heidenvolken... zullen groote menigten komen... Hoogen en machtigen op verschillende terreinen en van onderscheiden aard... zullen... hun macht en kennis, bekwaamheid en werkzaamheid, aanwenden tot heil, opbouw, uitbreiding van 's Heeren gemeente... (325). Ook wat er staat van genezing der natien „wordt gesproken van hetgeen nu geschiedt, in dezen tijd“; vgl. 21:24 en 26“ (Gr. 327). — Prof. Honig nu geeft uitvoerig weer wat Prof. Greijdanus' exegese in dezen zegt, legt dat naast de uitspraken van Kuypers en Bavinck, en toont daarmee al weer, dat van alarmgeroep minder vrucht te wachten is, dan van rustig nadenken.

Ook inzake de kerk is er in Prof. Honig's werk meer dan één zaadje, dat wij met vreugde oplezen. „In den grond der zaak is de kerk niet een voorwerp van ons aanschouwen maar van het geloof“ (713). „De naam kerk, gebruikt voor dat deel der kerk, dat op aarde is, heeft dus altijd tot op zekere hoogte eene overdrachtelijke beteekenis“ (1. 1.). „Strijdende“ en „triumfeerende“ kerk zijn geen twee kerken (711). De geloovigen, die nog geboren moeten worden, zijn „het derde deel der kerk“ (1. 1.). „Bij de kerk komt het aan op de personen en ambten, die zichtbaar optreden“ (707). Als de onderscheiding tusschen zichtbare en onzichtbare kerk ter sprake komt, wordt, wat mij bijzonder verheugt, een aantal verwijzingen gegeven, waaruit blijkt, dat het toch eigenlijk heel erg zichtbaar wezen moet in de kerk (belijden, rechtvaardig zijn, en volhouden, als de valsche leiders verkeerd willen) (714). Tegen het tot twee kerken verklaren van de onzichtbare en de zichtbare kerk, of het tot twee deelen der ééne kerk verklaren er van, wordt dan ook ge-waarschuwd (714). Terwijl, alweer tot mijn blijdschap, de uitdrukking „de kerk als organisme“ zóó wordt geïnterpreteerd, dat het speciaal kerkelijke, d.w.z. datgene, wat Prof. Honig zelf tot het eigenlijke van de kerk verklaard heeft, er vrijwel in teloor gaat. Tot dat eigenlijke is (zie boven) in onderscheiding van het „koninkrijk der hemelen“ gerekend, de vereeniging van personen (niet van „geestelijke goederen“). En voorts: de ambten, die zichtbaar optreden. Welnu, als Prof. Honig op bl. 716 de „kerk als organisme“ toelicht, en verklaart, wat men daaronder pleegt te verstaan, dan merkt hij, zeer terecht op, dat daaronder verstaan wordt dit en dat, en nog wat anders, maar niet wat ik zoeven aanhaalde.

En daarover verheug ik mij. Want zóó wordt ten slotte toch ook weer de arbeid van hen erkend, die tusschen kerk en (christelijken) staat en (christelijke) maatschappij de grenzen niet willen uitgewischt zien, die tegen het misbruik van de termen „de kerk als dit, en als dat“ waarschuwen (zie mijn brochure „Ons aller Moeder“), en die allen nadruk er op leggen, dat het institueeren behoort tot de primaire geloof-zaaheidssdaden, die God vordert van de geloovigen.

Zoo ware meer te noemen, maar wij houden op. Het boek van Prof. Honig begroeten wij met vreugde. Het is een waardig symbool van heel het levenswerk van mijn steeds in eere gehouden leermeester en ambtsvoorganger. Gelijk ik in „De Standaard“ er eens aan herinnerde, hoe Prof. Honig in de dagen van zijn actieven dienst er tegen waakte, dat onderscheidingen oorzaak van scheiding werden, zóó is het thans ook. Als dit boek eerder verschenen was, zou het alarmgeroep van Prof. Hepp wegens Prof. Vollenhoven's bezwaar tegen het woord „onpersoonlijk“ misschien evenzeer uitgebleven zijn, als de officiële verklaring die Prof. Waterink (zie verleden week) in samenwerking met de Professoren Grosheide en Hepp heeft gepubliceerd.

Zoo geeft dit boek de vrije baan aan wie verder de gereformeerde dogmatiek ontwikkelen willen, en doet hun den dienst van vrijwaring tegen kromtrekkende voorstellingen en ondoordachte conclusies. Inzoverre is het boek nog net op tijd gekomen. Waar de één roept: een afgrond in de buurt (van nestorianisme!) (Prof. Hepp inzake onpersoonlijk), daar zegt de ander, die, ongehinderd, zijn gezegenden leeftijd bereiken mocht: misschien is 't beter, den term prijs te geven, aan welks behoud u alles schijnt te hangen?...

Er is gelukkig nog humor in deze wereld.

K. S.

Adventsprediking.

Nu de adventsprediking weer in het zicht komt, zijn er heel wat pastorieën, waarin de moeilijkheid van zulke prediking zich weer levendig zal laten gevoelen. December is één van de mooiste, en één van de moeilijkste maanden uit het predikantsleven.

„U t
ling (s
stoffen
de His
baring
richtin
den Ac
bij m
Advan
uit he
zomer,
preek.

Daar
vaart
is nu
Adven
Ik h
gebore
Histori
tracht

Tot zo
Over
merken.

Ongety
opmerkt,
over his
Testame
daarover
is. Zijn
zien in
van „kol
kenning
„doorsne
tevreden
en van

Toch i
en die I
Immer
een lijn
den!), er
aangeef
ik (me s
een beel

Preekt
stoffen t
histor
dan tot
aan z
verder t
van-de-p

Maar i
voorbere
zijn, stro
de punte
minder =

Dat ge
In de
sche stof
VOORbes
komstbl
Ik moet
HEEFT
tot Zijn
er mee s

bij niet
midde
einden.
lossing.
niet he
verstaats
teeren“
band-2

Het va
Neem
van onz
geen an
beurd
en den
van h
neer he
beeld. A
zijn tie